

revirement po dogovoru z deželnim odborom.

5. Potrebščine normalno-šolskega zaklada za l. 1892., katere bi utegnile vsled veljavnih naredeb deželnega šolskega sveta

dogovorno z deželnim odborom nastati, pa bi presegale proračun, so pokriti iz blagajničnih preostankov leta 1892.

Murnik,
načelnik.

Klun,
poročevalec.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Zgodovina slovenskega naroda. Spisal Janez Trdina. Izdala in založila Matica slovenska. V Ljubljani 1866. 8. VI. 144. Ta zgodovina je bila v rokopisu dovršena že l. 1850 za „Slovensko društvo“. Ker so pa njegov natis ovirale razne okoliščine, izročil ga je društveni predsednik dr. J. Bleiweis „Matici Slovenski“, češ, naj ona dožene, kar je pričelo omenjeno društvo. Po odsekovem navetu se je rokopis, nekako zastarel že zlasti v obliki, poslal v Zagreb profesorju Franju Bradaški, naj ga presodi in popravi, kolikor je neobhodno potreba. Tako popravljen Trdinov rokopis z nekaterimi opazkami Bradaškovimi je Matica izdala družnikom svojim za l. 1865 s čvrstim predgovorom tedanjega predsednika dr. L. Tomana. Kolikor je povzeti iz naslednjega slovstva, vstreglo se je s to knjižico prav dobro slovenskemu ljudstvu, na hvalo pisatelju, kateri je še dijak in pripravnik na učiteljstvo l. 1849—51 že tako na tanko poznal svojega naroda povéstnico.

To potrjuje tudi jednak znanstveni spis v Novicah l. 1866 str. 344—410 pod naslovom „Sedemletna vojska s Prusi“, katerega priobčuje vredništvo z opazko: „Že od l. 1850 leži ta rokopis med rokopisi našega lista. Al kdo se je pred letošnjim letom brigal za Prusa? Ni bilo tedaj poprej času primerno, da bi bili natisnili ta rokopis učenega našega zgodovinarja gosp. J. Trdine. Dandanes,

žalibog, pa Prusa po nesrečni sedemdnevni vojski le preveč poznamo! Kaj je počenjal že pred 100 leti, to nam kažejo pričujoče zgodovinske črtice“.

Kaj in koliko je pisal in kako deloval v teh letih profesor J. Trdina na Reki, ne vém. Kar vém, je še to-le: L. 1881 jel je v „Ljubljanskem Zvonu“ priobčevati „Verske bajke na Dolenjskem“ (str. 164—542), in l. 1882 „Bajke in povésti o Gorjancih“, katere je snoval do l. 1888 ter jih vseh skupaj nasnoval XL (str. 712). L. 1884 in 1885 je priobčil v IV. in V. letniku nekatere „Posnetke“ pod naslovom „Vinska modrost“ in „Uganke“.

L. 1884 jel je sodelovati v „Slovanu“, kjer je l. str. 107 do 214 zelo dovtipno opisal „Dolenjce“. L. 1885—87 pa je v II—IV priobčeval svoje lastne opazke in skušnje pod nadpisom: „Hrvaški spomini“. J. Trdina je dijak imel slovénsčino že v oblasti ter pisal v lahki, narodni besedi; popolnoma vzorna in dovršena mu je v „Zvonu“ in „Slovanu“. Ker pa je stvar sama bila tu in tam prepodla, prekosmata in mladini sploh pohujšljiva, peklo je to dobre roditelje in skrbne roditelje slovénske mladine, in — ko je na pritožbo bridko užaljene matere v Slovencu l. 1887 v posebni „Poslanici“ (ABC) Resnički opozoril na to tudi gospojo Hribarjevo in nevéstico Tavčarjevo, ustavila sta izdajatelja takoj „Hrvaške spomine“ in koncem leta celó „Slovana“ v dotedanji smeri.

Živo, preživo so mi prihajale takrat v spomin besede, katere sem zapisal v IV. Jezičniku l. 1866 o pisanju slovenskem na pr.:

„Straši me, kar pravi sv. pismo, da duh je, ki oživlja, čerka pa mori. Kaj pa, če tudi duh mori — duh, — kaj pa tedaj? Različni so duhovi, različni pisatelji, različne so tudi pisanja. So taki, kateri sami blazega duha dobro in lepo pišejo; drugi so sicer dobre volje, pa imajo slabo besedo ali pisavo; spet drugi pišejo mično in krasno, pa od slabih reči; in so tudi taki, kateri napačno pisarijo napačne reči... — Gerda reč v gerdi besedi je kača, ki očitno preži, kdo se je ne boji? Ostudna sama na sebi se prikupiti lahko ne more, ker se ji tipira že samo človeško le nekoliko olikano čutilo. — Gerda reč v lepi besedi je kača, ki skrita tiči — kako nevarna zlasti neskušeni mladini! Hud duh v mični podobi, gad v krasnem svitku, strup v sladki pijači, ki mika in pika, mori in umori! — Lepa reč v gerdi besedi je dobro jedilo v nečednem umazanem torilu, in kateri nalašč tako ravna, grešijo z zamudo dobrih del! — Lepa reč v lepi besedi je pa dobra, slastna jed v lepi, čedni skledi, ki diši in tekne, krepi in oživljuje. Taka pisava je prava, in v taki oživlja i duh i čerka (str. 2)“.

Franjo Bradaška r. 3. dec. 1829 v Kranju, gimnazijo zvršil l. 1850 v Ljubljani, preskušnjo iz zemljepisja in zgodovine l. 1854 na Dunaju, postal učitelj in naposled ravnatelj na kr. gimnaziji v Zagrebu, živi od l. 1883 umirovljen v Gradu na Štajarskem.

V slovénski knjigi se prikaže najprej v Bčeli l. 1851 na pr. Eskimec. — L. 1852: Slovenci po popisu nekega Nemca. Peter Véliki. Znajdbe. Ljubezen je človeku vrojena.

Novice l. 1856: „Kratek pregled starega slovstva hervaškega“. Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška. Na

primer bodi: „Slovanska literatura Hervatov je dvovertna: glagolska ali cerkveno-slovanska, in pa popolnoma národna ali prav za prav hervaška. Začetek glagolske literatura ni popolnoma znan; po vsem pa je verjetno, da je, ako ne pred, vsaj že v prvem začetku keršanstva v našem narodu nastala... Uzpored z glagolico je že od davnih časov tudi prav národna hervaška literatura, in sicer ali z glagolskimi ali cirilskimi pismenkami... V hervaško književnost spada nekako tudi literatura tistega plemena našega naroda, ki na današnjem civilnem Hervaškem stanuje, namreč v županii zagrebški, varaždinski in nekdanji križevski, in to ne samo zastran politične zveze in naravne bližine narečja, ampak še bolj zato, ker je to pleme že od poslednjih sto let svoje izvorno slovénsko ime, ki se izključljivo nahaja pri vseh njegovih starih pisavcih (kakor so: Pergošić, Vramec, Habdelić, Belostenec itd.) s hervaškim imenom zamenilo... Kakor so pisavci tega plemena dvakrat že skazali se ljudje praktični, ker so berž v prvem začetku namesto pesem in verzov začeli pisati v prozi, in pa zopet kasneje, ko so svoje ne dosti po zakonih zavarovano slovénsko ime premenili na hervaško, v katerem so vidili, da bodo dovoljno brambo našli zoper napadanje ogersko, tako so zopet v poslednjih časih dali velik izgled modrosti, ko so posebno spodbujeni po dr. Ljudevitu Gaju, zapustivši svoje prirojeno kajkavsko narečje, voljno še čisti hervaški jezik za svojo književno rabo sprejeli itd. (str. 289—301)“. — Temu vendar ugovarjajo mnogi na pr. Kopitar itd. (Vid. Jezičnik XVIII. 1880 str. 15—21; cf. Jezič. XXI. 1883 str. 51—58).

Vodnikov Spomenik l. 1859: „Kaj je Slovane overalo, da niso do svojemu množtvu primerjene moči dospeli (str. 75—78)?“ — Naštevši nekatere razloge — pravi: „Vsi ti vzroki pa, ki so gotovo mnogo škode Slovanstvu vzročili, nebi bili njegovih sil toliko omajali in pod-

jédli, ako bi jih Slovan sam z nekimi gerdimi napákami podpiral ne bil. Kakor se ima človek naj bolj sovražnika bati, ki se je v njegovih lastnih pèrsih zaplodil; tako kvári národ naj bolj to, kar je med njim napènega ali protivnega zrastle . . . Latinec je imel pregovor: *concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur* t. j. po slogi rastejo majhne stvari, jal in zlob vse pokvari, ali bolj kratko pa jederčasto: Sloga jači, nesklad (nesloga) tlači . . . Nahaja se sicer nesloga povsod; ali tako pogosto, ko pri Slovanih, se malokje pojavljuje, toliko nesreč, kot med Slovani, je rédkokje rodila. Ozrimo se na séver ali na jug, tukaj in tam bomo vidili, kakó rojak rojaka tlači, kako se brat z bratom bojuje . . . In kar je bilo nékdaj, je tudi dandanašnji takó, da bi človek rekel, da je Slovanu razpèrtija prirojena itd. (str. 78)!*

Glasnik Slovènski l. 1859 zv. IV: „Zagreb“. Spisal F. B. — „Malo se šteje mest, da jih svet tako pičlo in poveršno pozná, kakor Zagreb. Skor vsako je našlo prijateljev, ki so ga hvalili in povzdigovali, pogosto čez mero; skor vsako je našlo tudi neprijateljev, kterim se iz posebnih vzrokov to ali uno ni dopadalo, bodi si še tako lepo in hvale vredno; le o Zagrebu se je še celo malo pisalo, in vendar je Zagreb glavno mesto hervaške in slavonske zemlje, ter mnogim nova domačija. Zaderževala je morda marsikoga misel: kaj bi pisaril, saj se vse prenareja, vse se še le razvija; ob času važnega prehoda pa je težko pisati o kaki reči. To je res; pa vendar sem se namenil, nekaj o Zagrebu povedati, da se Slovenci, ki ga še niso vidili, vsaj nekoliko soznanijo z mestom, ki je avstrijskemu jugoslavstvu središče, pa, kakor se mi zdi, le v

tem, da mu je skor vsaka veja posodila nekoliko odrastlik, ktere so pa toliko celo zdravo deblo, kolikor posamezne kerpe cela lepa obleka itd. (str. 116—147)*.

Letopis Matice Slovenske l. 1870: „O naj stareji slovenski zgodovini“. Spisal Franjo Bradaška. I. Slovenci se pokazujejo v sedanji Sloveniji. a. Kedaj so se Slovenci pokazali v zgodovini. b. Zakaj so se Slovenci začeli gibati in širiti? c. Narodnost starih Noričanov, Panoncev itd. d. Prva doba slovenske zgodovine. — II. Sosei Slovencev. a. Obri (Avari). b. Nemci (Bavarci). c. Longobardi. d. Grki. Razmere med njimi in Slovenci (str. 260—292).

Kakor drugi učitelji Slovenci na Hrvaškem — jel je tudi Bradaška pisati knjige bratom Hrvatom, na pr.: „Srvanjivajući zemljepis za više razrede srednjih učionah“. Napisao Franjo Bradaška, profesor na velikoj gimnaziji u Zagrebu 1867. — „Na blizo 32 polah nam predstavlja ta knjiga ves svet, kolikor mogoče na kratko, a vendar tako obširno, da čitatelj ne pogreša ničesa, kar mu treba, da more reči: zdaj poznam svet. Voditelj učenemu našemu pisatelju, kterege ponosno svojega rojaka zovemo, pravijo Novice l. 1868 str. 126, bil je posebno občecenjeni W. Pützov primerjajoči zemljepis; ali mnogo bilo je treba predelati, da je knjiga pravična vsaki zemlji, to je, da preobširno ne popisuje ene, a ne krči druge zemlje . . . Profesor Bradaška je sam čutil težavo, toliko gradiva nadvladati v malo polah; al rešil je svojo nalogo mojstersko in tako svetu podal knjigo, ki ni le primerna šolski rabi, temuč tudi vsa pripravna za berilo domače vsacemu, kdor hoče poznavati svet“. — Kar je še poleg tega spisal Hrvatom, pové naj knjiga Hrvatska!

Književnost.

Decem *Tantum ergo* ad IV. voces inaequales composuit P. Angelicus Hribar o. s. Fr. Labaci 1891. Sumptibus et typis R. Milic.

Ker so te skladbe melodijozne in lahke, priporočamo jih osobito našim cerkvenim zborom po deželi.

Missa „in honorem S. Josephi“ ad IV. voces